

"İDARƏETMƏ ELMI VƏ MÜHƏNDİSLİK İDARƏETMƏSİ"

Bakıda "İdarəetmə elmi və mühəndislik idarəetməsi" (ICMASE 2016) mövzusunda K. beynəlxalq konfrans keçirilib. Tədbir "Elm və Mühəndislik İdarəetməsi Beynəlxalq Cəmiyyəti, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Azərbaycan Texniki Universiteti və Çinin Siçuan Universiteti tərəfindən təşkil olunub.

Azərbaycan, Çin, ABŞ, Rusiya, Yaponiya və dünyanın bir çox digər ölkələrindən alim və mütəxəssislər tərəfindən təşkil edilən konfransın açılışında təhsil naziri Mikayıl Cəbbarov çıxış edərək müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu ömümlü lider Heydər Əliyevin elmi, fəhslilən inkişafına daim böyük önəm verdiyini, onun ideyalarından Prezident İlham Əliyev tərəfindən qətiyyətlə həyata keçirildiyini bildirdi. Ölkəmizdə təhsilin inkişafı istiqamətində reallaşdırılan tədbirlərdən danışaraq sənə illərdə müasir təlabibə cavab verən çoxlu suda yaxta məktəb binasının tikilib istifadəyə verildiyini, fəhslilən bütün lazımlı şəraitin yaradıldığını diqqətə çatdıraraq, təhsil naziri Cəbbarov ölkə arasında elmi və təhsil əlaqələrinin genişləndirilməsinə əhəmiyyətindən bəhs etdi. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsini toxunan nazir ölkəmizin ərazisindən bir hissəsini qəsbkar ermənilər tərəfindən zəbt olunduğunu xatırladı.

AMEA prezidenti, akademik Mikail Əliyev Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev apardıqı məqsədyönlü siyasətin uğurlu nəticələrindən söz açdı, ölkəmizdə qazanınla nailiyyətləri diqqətə çatdırıb. Müasir dünyada elmin, təhsilin mühüm rölündən, bəhsə əldə olunan yüksək nailiyyətlərdən bəhs etdikən AMEA prezidenti ölkəmizdə bəhsəlxə xüsusi diqqət və yağı göstərdiyini bildirdi.

AMEA-da səmərəli elmi

tədqiqatlar aparıldığını söyləyən akademik Akiç Əliyevdə bəhsəlxə əhəmiyyətli nəticələrinin olacağını əminliyini bildirdi.

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin rektoru, professor Ədalət Muradov rəhbərliyi etdiyi əli məktəbin fəaliyyəti, beynəlxalq əlaqələri haqqında məlumat verərək təhsilin inkişafı üçün həyata keçirilən tədbirlərdən danışdı. Rektor universitet menecmentində, onun fəaliyyətində əli fəkirirni iştraktırlarına bəhsəlxə.

AMEA-nın heqiqi üzvü Asaf Hacıyev, Elm və Mühəndislik İdarəetməsi Beynəlxalq Cəmiyyətinin prezidenti Jijung Xu beynəlxalq konfransın əli, təhsilə önəm verəcəyini əminliklərini bildirdi.

Sonra mövzə əli bağli məzələlər dinlənib, müzakirələr aparıldı.

Beynəlxalq konfransda çıxış edən AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik İbrahim Quliyev Xəzər regionunun dünya neft-qaz sənayesinin vələni olmasından, Bakıda Əlbəyğəli yatağında 1846-cı ildə əli quyunun qazılmasından bəhsəlxə bəhsəlxə hənmişə dünya neft-qaz sənayesinin mühüm mərkəzlərindən biri kimi tanınmasından söz açdı. Alim xüsusi vurğulayıb ki, çoxsaylı prioritetlər və regionun geosiyasi əhəmiyyətini onun neft-qaz sənayesinin rölündə əhəmiyyətli dərəcədə artır.

Geoloqlar bölgənin zəngin karbohidrogen potensialına sahib olduğunu şübhə etmir-lər. Oğur şirkətləri və hok-

matları qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi əli ehtiyatların qiymətləndirilməsi üzrə məlumat bazalarına bəhsəlxə çıxış əldə edib. Onlar əlavə araşdırma-lar apararaq işlərin nəticələri-dərc etdiriblər və Xəzər re-gionu boyu neft və qaz ehtiyatlarını ən yüksək qiymətləndirilməsi ABŞ Energetika Nazirliyi tərəfindən 200 milyard həcmində müəyyən edilib. Rusiya Federasiyası-nın Energetika Nazirliyi tərəfindən əli bu rəqəm təsbitən 30 milyard ton höcmündür.

ARDNS-nin bir qrup əli mi Kür-Cənubi Xəzər hövzəsi boyu əli hesablarını dərc etmişlər. Bəli, 7 km dərinlikdə yerləşən bəhsəlxə olunan re-surslar neft ekvivalenti əli 21,7 mird ton təşkil edir, müvafiq olaraq 10 km dərinlikdəki bəhsəlxə olunan resurslar əli 25,0 mird. tona bəhsəlxə-dür.

Cənubi Xəzər hövzəsi Əbşeron-Balaxanı əstasının şimal-qərb kəməridə 700 mirdən çox kvadrat kilometr məsafədə maksimum sıxlıqla səmərələnir. Bu zonanın şərq kəməridə və Cənubi Xəzər qərb yamacının kontinental təzəlxində dərin su hövzə-lərində, sıxlıq 300 kvadrat km-ə qədər əzilib. Orta Xəzər höv-zəsi resursu sıxlığına əli 100-150 minilərə km² qədər) ki kəmərin birləşməsindən ibarətdir. Tersko Xəzər çökəkliyi və şimal-qərb kəməri daxil olmaqla Dərbənd dərin dərin hövzəsi. Bu hövzənin qalan hissəsində təxminən 50 min kvadrat km sıxlıq üstünlük təşkil edir.

Azərbaycan və Qazaxıstan şərti sektorları ən zəngin resurs konsentrasiyasına (27 və 41 milyard ton) malikdir. Rusiya sektoru - 17 milyard, Türkmənistan - 11, İranın 7 milyard ton olduğunu dəyən akademik İbrahim Quliyev bildirdi ki, Azərbaycan Respubli-kası Dövlət Neft Şirkətinin əli kin qiymətləndirmələrinə gə-

rə, yalnız göstərilən strukturlar - "İnam", "Babək", "Naxçıvan", "Əbşeron", "Zəfər", "Məşəl" aşağıdakı ehtiyatları malikdir: qaz - 1400 mird. m³, kondensat - 196 mird. ton.

1986-cı ildə dünya təcrübəsində ilk dəfə Akademiya İqor Orambçer adına Dünya Okeanının Geologiya və Mineral Ehtiyatları Umumiyyəti Elm-tədqiqat İnstitutu və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Geologiya İnstitutu "Elm-tədqiqat gəmi-silə birgə ekspedisiyası heyvli Xəzər dənizinin dibində pəncik vulkan kraterlərindən ayrılan qaz-həzər yataqlarını aşkar etmiş və öyrənmişdir. 1986-cı ildə Xəzər dənizində "Elm" elmi-tədqiqat gəmi-silə ekspedisiyası zamanı Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Geologiya İnstitutu ilə Okeangeologiya Elmi Tədqiqat İnstitutu-nun əli birlikdə 560 metr dərinlikdə dənizin dibindən bu-zu xatırladın çeyrənd əli maddə-lər qvandır. Buz səthində təzəlxən və parçalanın yanar qaz - metanın çıxması müşahidə olunub. Ekspedisiya-nın nəticələri 1988-cı ildə "SRİ Elmlər Akademiyasının Məzələrinde" jurnalında dərc olunub. Bu, təbii palçıq vulkanı qaz-hidrattarı haqqında ilk elmi nəşr idi.

Palçıq vulkanlarının lü-ləsində, əliçə də müxtəli tipli qaz-hidrattarının nəzəri olaraq müəyyən edilməsi zamanı qaz-hidrattarının təzəlxərlərinə aşkarlanması Cənubi Xəzərdə yeni, verimli hidrət əyala-tının mövcudluğunu güman etməyə imkan verir. Cənubi Xəzər hövzəsinin qaz-hidrət potensial ehtiyatları ən azı 10 trilyon kub təşkil edir. Suda həll olunan qazlar dərindəki qaz bəhsəlxədürülməsinə əli morfoloji formasıdır. Əgər qazların əliçə ehtiyatları təxminən 150 trilyon m³ hesablanırsa, suda həll olunan qazların ehtiyatları 10 min trilyon m³-dən 100 min trilyon m³ həcmində qiymətləndirilir. Amerika Geoloji Xidmətinin məlumatına görə, Meksika Kərfəzində anomol yüksək lə təzəlxil və lə salırında qazın potensial ehtiyatları təxminən 1390 trilyon kubmetrdir. Cənubi Xəzər çökəkliyində əli suda həll olunan qazların po-tensial ehtiyatları təxminən 10 trilyon m³-dir. Dünyanın palçıq vulkanlarının 30 faizi Azərbaycanla (300-dən çox) quruda və 100-ü dənizdə yerləşən palçıq vulkanları yerləşir. Onların 30 faizində sonda ağır neft və bitüma çevrilən normal maye neft var.

(Davamı 3-cü səhifədə)

“İDARƏETMƏ ELMİ VƏ MÜHƏNDİSLİK İDARƏETMƏSİ”

(Əvvəl 2-ci səhifədə)

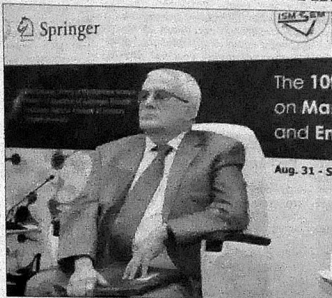
Palıq vulkanlarının araşdırılması neft axarışı zamanı böyük maraq doğurur. İzotop geokimyəvi tədqiqatlar göstərib ki, onların yataqları neft yataqları ilə eynidir. Bu resursları və istifadə imkanlarını qiymətləndirmək üçün metodologiyaya inkişaf etdirmək lazımdır.

*Tarixi İpək Yolunda Avraşiya kəşifmələrində yerləşən Azərbaycan öz coğrafi mövqeyi və təbii sərvətləri ilə qədim zamanlardan xüsusi maraq dairəsində olub. Abseron yarımadasının zəngin yeraltı enerji resursları ilə bağlı olaraq onu Odlar Yurdu adlandırdılar. Başəriyyət tarixinin müxtəlif dövrlərində ölkəyə səyahət edən səyyahlar və coğrafiyaşünaslar qara neftin mövcudluğu, onun yerli sakinlərin tərəfindən neinki məişətdə, hətta beynəlxalq ticarətdə istifadəsi haqqında məlumat veriblər. Xəzər Dənizi Azərbaycanın tarixi ilə birbaşa bağlıdır. Bu onun bioloji resurslarına görə sərvət mənbəyi olmasından və beynəlxalq ticarətdəki rolundan irəli gəlir.

Xəzər dənizi sahillərində yerləşən baş dövlət tərəfindən bölüşdürülməz və hazırda böyük enerji resursları mənbəyidir. Ərazisində düşünən bu resursları istifadə etmək üçün

Azərbaycan öz potensialını inkişaf etdirir və daha yaxşı gələcək təmin etmək üçün yeni strategiyalar həyata keçirir. Beləliklə də tarixdə yeni səhifə yazılır, - deyər akademik İbrahim Quliyev qeyd edib.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında öz işini davam edən “İdarəetmə elmi və mühəndislik idarəetməsi” X Beynəlxalq Konfransda AMEA vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli müasir dünyada elmin, təhsilin mühüm rolundan, bu sahədə əldə olunan yüksək nailiyyətlərdən bəhs edib. AMEA-da səmərəli elmi tədqiqatlar aparıldığını söyləyən İ.Həbibbəyli konfransın əhəmiyyətli nəticələrinin olacağına əminliyini bildirib. Qeyd olunub ki, elm başəriyyətin inkişafında mühüm rol oynayır. Müxtəlif cəmiyyətlərdə böyük dəyişikliklər elmin sayəsində mümkün olub. Elmi potensialı və əməlləri güclü olan ölkələr dünyanın qüdrətli dövlətləri sırasına çıxıb. Elmi fəaliyyət sahəsində ölkəmizin mövcud realıqları, davamlı əməlləri və inkişaf perspektivləri öyrənilərək obyektiv nəticələrin çıxarılması üçün ciddi sayılır göstərilir.

Dünya təcrübəsində akademiya və universitetlərin nəzəndə elmi-innovasiya tutumlu sənaye müəssisələrinin, təsərrüfat subyektlərinin, hətta müdafiə təyinatlı istehsalat sahələrinin mövcud olduğunu deyən akademik Azərbaycan elmində də bu istiqamətdə görülən işlər barədə məlumat verib.

Vurğulanıb ki, Prezident İlham Əliyevin 2014-cü il dekabrın 13-də təsdiq etdiyi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nizamnaməsində, habelə bir sıra ali məktəblərimizin əsasnamələrində

elm və təhsil qurumlarının nəzəndə təsərrüfat subyektlərinin yaradılmasına və fəaliyyət istiqamətlərinə dair konkret müddəalar yer alıb. “Elm haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu da elmi-tədqiqat və ali təhsil müəssisələrində təsərrüfat-sənaye subyektlərinin yaradılmasına və hüquqi cəhətdən tənzimlənməsinə geniş yol açır.

Tədbirdə çıxış edən Moldova Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik Georgi Duka rəhbərlik etdiyi qurumun əsas fəaliyyət istiqamətləri

haqqında danışib. O, yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlanmasında dövlət siyasətini rəhbər tutan MEA-da istedadlı uşaqlar üçün liseyin yaradılmasını, təhsil prosesində yeni strategiyalar və yüksək texnologiyaların tətbiqi istiqamətində işlərin aparıldığını bildirib. Diqqətə çatdırılıb ki, gəncləri elmə cəlb etmək, onların fəaliyyətlərini stimullaşdırmaq üçün grant layihələrin həyata keçirilməsi zəruridir.

Sonra Tokio Elmlər Universitetinin professoru Mitsuo Gen, M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin professoru Gennadi Falin, Kanadanın Brok Universitetinin professoru Syed Ejaz Əhməd, Honkonq Şəhər Universitetinin professoru N.Singpurvalla, ABŞ-nin Drexel Universitetinin professoru Benjamin Lev, Xəzər Universitetinin rektoru Həməli İsaşani, AMEA-nın Elm və Təhsil İdarəsinin rəisi, professor Əmi-nəğa Sadiqov və digərləri mövzu ilə bağlı çıxış ediblər.

Qeyd edək ki, “İdarəetmə elmi və mühəndislik idarəetməsi” mövzusunda beynəlxalq konfrans 2007-ci ildən etibarən hər il dünyanın müxtəlif ölkələrində keçilir. Bu il həmin konfrans MDB məkanında ilk dəfə olaraq Azərbaycan ev sahibliyi edib.